

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Ammatillinen järjestö tai edunvalvoja

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Ehdotus sisältää perusteltua selkeyttämistä lain rakenteen osalta. Joltain osin ehdotuksessa poistetaan päällekkäistä sääntelyä. Sosiaalityön ja -ohjauksen merkityksen korostaminen ja työnjaon selkiyttäminen on sinänsä kannatettava tavoite, mutta ei poista tarvetta palveluille. Asiakkaiden palveluntarve ei poistu tai vähene teknisillä lakimuutoksilla, eikä säästöjä synny siirtämällä asiakkaita erityislain piiristä yleislain mukaisten palveluiden piiriin, ellei tarjottava uusi palvelumuoto ole merkittävästi tehostunut ja nykyistä vaikuttavampi. Tällaisen muutoksen aikaansaaminen edellyttää aikaa ja resursseja. Riskinä on, että palveluiden oikea-aikaisuus ja vaikuttavuus kärsii.

Esitysluonnoksessa ehdotetut leikkaukset hyvinvointialueiden rahoitukseen heikentävät sosiaalihuollon toimintaedellytyksiä, eivätkä esitykselle arvioidut säästövaikutukset ole kokonaisuudessaan uskottavia.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksen tavoitteet ovat hyviä, mutta ehdotetut muutokset eivät tue niiden saavuttamista, etenkin oikea-aikaisen tuen varmistamisen ja vahvistamisen osalta. Ehdotuksessa korostetaan, että tavoitteena on ohjata sosiaalihuollon toimintaa asiakaslähtöisesti ja tavoitteellisesti oikea-aikaiseen tuen tarpeiden tunnistamiseen, niihin vastaamiseen sekä vaikuttavuuden arviointiin. Esitys ei kuitenkaan tunnista millaisia rakenteita, resursseja ja ohjausta tavoitteisiin pääseminen edellyttää.

Esityksen keskeisenä riskinä on, että väljä sääntely ja voimakas sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön ensisijaisuuden korostaminen johtaa palveluiden hallitsemattomaan ja suunnittelemattoman kaventamiseen ja heikentää sosiaalihuollon asiakkaan oikeudellista asemaa sekä yhdenvertaisuutta.

Esitys jättää paljon harkinnanvaraa sekä hyvinvointialueille, että asiakkaan asiasta vastaaville sosiaalihuollon ammattilaisille samalla, kun se ohjaa aikaisempaa intensiivisempään ja tiiviimpään työskentelyyn aikaisempaa vähemmällä asiantuntijaresursseilla. On todennäköistä, että hyvinvointialueet toteuttavat väljiksi jääviä velvoitteita vaihtelevasti ja epäyhtenäisesti.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Pykälään ehdotetaan koottavaksi yhteen nykyisessä sosiaalihuoltolaissa useassa pykälässä olevat viittaukset erityisen tuen asiakkaan asemaan. Yhteen kokoaminen voi joltain osin selkiyttää lain tulkintaa. Soveltamisen osalta haasteeksi voi kuitenkin muodostua se, että aiempaa yleisemmän kuvauksen myötä haavoittuvassa tilanteessa olevien asiakkaiden tunnistaminen jää ammattihenkilöiden arvion varaan, ja johtaa alueellisiin eroihin sekä eroihin asiakkaan oikeuksien toteutumisessa.

Ehdotettu sääntely kaippaa vielä täsmennyksiä pykälässä käytettyjen käsitteiden, kuten sosiaalisen toimintakyvyn ja suojelun tarpeen osalta, joiden merkitys jää osin tulkinnanvaraiseksi. Esityksen mukaan asiakassuunnitelmaa ei tarvitsisi laatia eikä omatyöntekijää nimetä, jos tuen tarve on tilapäinen tai se on muuten ilmeisen tarpeetonta. Myös näitä käsitteitä tulee avata riittävästi virheellisten tai epäyhtenäisten soveltamiskäytäntöjen välttämiseksi.

Erytystä tukea tarvitsevan asiakkaan määrittely on edelleen osin tulkinnanvarainen ja epäselvä suhteessa palveluihin ja voimassa olevaan lainsäädäntöön. Erytystä tukea tarvitseva asiakas tarkoittaisi sekä erityistä tukea tarvitsevaa aikuista henkilöä että erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Erytystä tukea tarvitsevan lapsen määritelmä vastaisi asiasisällöltään voimassa olevan lain määritelmää, jolloin sääntelyn ja sen rakenteen koettu vaikeaselkoisuus vain siirtyy uuteen lakiin.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Ehdotetun pykälän tarkoituksena on selkeyttää sosiaalihuollon roolia ja tehtäviä hyvinvoinnin edistämässä sekä hyvinvoinnin edistämisen asemaa osana sosiaalihuollon kokonaisuutta. Ehdotus on sinänsä kannatettava ja korostaa hyvinvoinnin edistämisestä selkeästi lakisääteisenä tehtävänä, jossa sosiaalihuollolla on aktiivinen rooli. Ehdotus voi osaltaan vahvistaa ennaltaehkäisyä ja rakenteellista sosiaalihuollon asiantuntijatyötä sekä ohjata toimintaa yksittäisten ongelmien hoitamisesta väestötason hyvinvoinnin vahvistamiseen.

Haasteena on kuitenkin sääntelyn yleisluonteisuus ja riskinä vastuiden hajautuminen. Pykälä voi jäädä käytännössä heikosti ohjaavaksi, jos tavoitteita ja keinoja niiden saavuttamiseksi, tai ennaltaehkäisevän työn rakenteita ja johtamista ei ole riittävän selkeästi määritelty.

Ehkäisevän työn vahvistaminen ei poista tarvetta vaativalle, yksilö- ja perhekohtaiselle arviointi- ja muutostyölle. Kumottavaksi ehdotettavissa pykälissä (esimerkiksi 7 b §. Mielenrveyden edistäminen ja ehkäisevä päihdetyö) määritellään esitettyä 10 a§:ää yksityiskohtaisemmin erilaisia tuen tarpeita ja niihin vastaamista, mikä voi heikentää joidenkin asiakasryhmien tuen toteutumista tai hyvinvoinnin seuranta.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotuksessa esitetään, että sosiaalityössä ja ohjauksessa olisi jatkossa kyse sosiaalihuollon ammatillisesta asiantuntijatyöstä, ei erillisestä sosiaalipalvelusta. Tällä tavoitellaan sosiaalihuollon ydintehtävien vahvistamista suhteessa palveluihin. Sosiaalityön ja -ohjauksen toteuttamisesta ammatillisena asiantuntijatyönä ei enää tehtäisi hallintopäätöksiä. Toteamme, että ehdotus vastaa monin osin nykykäytäntöjä ja sosiaalihuollon asiantuntijatyön vahvistaminen erottamalla se palveluista ehdotetulla tavalla on keinotekoisia. Tosiasiallisesti lain muut tavoitteet ja ehdotukset ovat ristiriidassa tavoitteen kanssa, sillä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen toteutuminen ensisijaisena palveluna ei ole mahdollista, mikäli henkilöstömäärää on tarkoitus samanaikaisesti vähentää.

Vaarana on, että sekä asiakkaan että sosiaalihuollon viranhaltijan/ammatillisen asiantuntijan oikeusturva voi vaarantua, mikäli sosiaalityöstä tai -ohjauksesta ei tehdä muutoksenhakukelpoista päätöstä eikä työskentely ole tavoitteellista ja suunnitelmallista, etenkin kun samalla myös palvelutarpeen arviointeja ja asiakassuunnitelmien tekoa koskevia velvoitteita kevennetään.

Kirjaamisen merkitys asiakkaan ja työntekijän oikeusturvan osalta korostuu erilaisissa erimielisyystilanteissa, jotka saattavat yleistyä mikäli palveluiden toissijaisuus suhteessa sosiaalityöhön ja -ohjaukseen johtaa kielteisiin päätöksiin tai viiveisiin asiakkaan tarvitsemien palveluiden toteutuksessa.

Ehdotetun 14 a §:n 2 momentin edellytykset sosiaalipalvelujen järjestämiselle ovat kohtuuttoman korkeat: Sosiaalipalveluja järjestetään, jos sosiaalihuollon ammatillisena asiantuntijatyönä annettava tuki ei yksinään ole asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamiseksi sopivaa tai riittävää. Lisäksi edellytyksenä sosiaalipalvelujen järjestämiselle on, että tuen tarpeeseen ei henkilön yksilöllinen tilanne ja olosuhteet kokonaisuutena huomioiden ole mahdollista kohtuudella vastata muulla tavoin.

Säännöksen perustelujen mukaan tavoitteena olisi vahvistaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen asemaa ja roolia keskeisimpänä sosiaalihuollon välittömänä asiakastyönä ja ensisijaisena asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaamisen keinona. Samalla tavoitteena olisi ohjata palvelujärjestelmää pois palvelukeskeisyydestä, sekä vahvistaa välitöntä tuen tarpeisiin vastaamista.

Emme tunnista nykyisessä järjestelmässä tällaista perusteluissa kuvattua palvelukeskeisyyttä, eikä sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön tavoitteena ole vastata yksinään asiakkaan tuen tarpeisiin, vaan varmistaa, että asiakas saa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa nähden riittävää ja oikea-aikaista tukea, sekä säännöllisesti yhdessä asiakkaan ja muiden hänen tilanteensa kannalta keskeisten asiantuntijoiden kanssa arvioida tuen kokonaisuuden vaikuttavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. On kohtuutonta edellyttää palveluiden järjestämiseksi näyttöä siitä, että sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö ei yksinään riitä. Toteamme, että esitetty sääntely vaarantaisi erityisesti varhaisen tuen palveluiden oikea-aikaista toteutumista ja heikentäisi tuen vaikuttavuutta.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus kokoaisi useita eri palveluita yhteen, millä tavoitellaan selkeämpää, joustavampaa ja erilaiset tarpeet vaikuttavammin huomioivaa palvelukokonaisuutta. Ehdotus sisältää kannatettavia periaatteita, kuten pyrkimyksen vähentää lapsiperheiden palvelupalvelujen päällekkäisyyttä, vahvistaa varhaista tukea ja mahdollistaa joustavampia palvelupolkuja ilman asiakkuuden siirtymistä lakien välillä.

Tavoitellun palvelukokonaisuuden tulisi kuitenkin rakentua nykyisiä palveluita vahvemaksi, vaikuttavamaksi ja tehokkaammaksi, jotta esitetyn muutoksen tavoitteisiin voitaisiin päästä. Palvelukokonaisuuden rakentuminen edellyttäisi hyvinvointialueilta vahvempaa tietopohjaa

vaikuttavuudesta, lisäpanostusta varhaisen tuen palveluihin ja niiden saatavuuteen, riittävää sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön resursointia sekä osaamisen vahvista, jonka mahdollistaminen annetussa ajassa ja muiden muutosten yhteydessä on mahdotonta.

Nykyisen kasvatus- ja perheneuvontapalvelun yhdistämisen vaikutukset uuteen lapsiperhepalveluiden kokonaisuuteen tulisi arvioida huolellisesti. Riskinä on, että sosiaalihuollon palveluista ja asiantuntijuudesta menetetään pitkän kehittämistyön ja moniammatillisen osaamisen tuki.

Muutoksen toimeenpanossa korostuu vahvan kansallisen ohjauksen ja tuen tarve. Ehdotetun muutoksen riskinä on, että uusi lapsiperhepalvelu jää sisällöltään epätarkaksi ja liian epäyhtenäiseksi sekä vaikeasti hallittavaksi kokonaisuudeksi, mikä voi vaikeuttaa palveluiden johtamista, toteutusta, hankintaa ja valvontaa.

Taloudellista tukea koskevat ehdotukset ovat lähtökohtaisesti kannatettavia, mutta uuden taloudellisen tuen suhdetta toimeentulotukeen voi olla tarpeen täsmentää. Lisäksi on huomioitava, että uudelle tukimuodolle ei ole esitetty lisärahoitusta, ja soveltamisen kynnys voi muodostua tavoitteisiin nähden tarpeettoman korkeaksi.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen tavoite yhdistää ja vahvistaa työkäisten toimintakykyä, osallisuutta ja työllistymisen edellytyksiä tukevia palveluja yhdeksi kokonaisuudeksi on kannatettava. Uusi työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuki kokoaisi hajallaan olevia palveluja yhteen ja osaltaan selkiyttäisi sosiaalihuollon roolia osallisuuden edistäjänä. Asiakkaan osallistuminen palveluun ei pääsääntöisesti perustu velvoittavuuteen, mikä saattaa edistää palvelun kohdentumista motivoituneisiin asiakkaisiin ja tukea työskentelyn vaikuttavuutta. Samalla riskinä on, että palveluun motivointi on käytännössä haastavaa. Toteutus edellyttäisi resursointia ja selkeitä menettelysäännöksiä yhteistyön vahvistamiseksi sosiaalihuollon ja työvoimaviranomaisten kesken. Riskinä on, että asiakas joutuu tilanteeseen, jossa mikään taho ei kanna hänen tilanteessaan vastuuta.

Kuntouttavan työtoiminnan osallisuutta tukeva merkitys on ollut keskeinen erityisesti niiden pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kohdalla, joilla on työ- ja/tai toimintakyvyn ongelmia. Kuntouttavan työtoiminnan poistumisen myötä asiakkaat menettävät toimintaan osallistumiseen aiemmin liittyneitä etuuksia, kuten matka- ja kulukorvauksia. Kun palveluun osallistumisen veloitteita ja kannustimia heikennetään tai niitä ei ole, on riskinä, että osa asiakkaista jää kokonaan sosiaalipalveluiden ulkopuolelle. Palvelun perustuminen vapaaehtoisuuteen voi johtaa siihen, että asiakkaat, jotka kyseistä toimintakykyä ylläpitävää palvelua eniten tarvitsisivat, jäävät pois palvelun

piiristä, jolloin heidän tilanteensa voi vaikeutua entisestään. Tämä tulee ennen pitkää näkymään kuormituksena muissa sosiaali- ja terveystaloudissa.

Esityksessä on tarpeen täsmentää sosiaalisen kuntoutuksen asemaa ja merkitystä osana uutta työikäisten palvelua, suhdetta ja sosiaalisen kuntoutuksen asemaan päihde- ja riippuvuuskuntoutuksena.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen mukaan palvelutarpeen arvioinnista käsitteenä luovuttaisiin ja siirryttäisiin käyttämään käsitettä tuen tarpeen arviointi. Samalla palvelutarpeen arviointia koskevista määräajoista luovuttaisiin. Tuen tarpeen arvioiminen toteutettaisiin neuvonnan ja ohjauksen tai seitsemän arkipäivän kuluessa järjestettävän henkilökohtaisen keskustelun taikka tarvittaessa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen yhteydessä. Sosiaalihuollon asiakkuus alkaisi, kun asian vireilletulon perusteella aloitetaan tuen tarpeen arvioiminen.

Ohjauksen ja neuvonnan sisällyttäminen koko asiakasprosessiin ja asiakastyöhön on kannatettavaa ja vastaa hyvin sosiaalihuollon roolia varhaisen ja ehkäisevän tuen toteutuksessa. Se, että ohjauksen ja neuvonnan kirjauksia voidaan toteuttaa jo ennen varsinaisen asiakkuuden avaamista, on myös tervetullut uudistus, joka tukee jatkuvuutta ja myöhempiä vaiheita sekä vahvistaa asiakkaan asemaa. Sosiaalihuollon asiakkuuden alkaminen nopeasti asian vireilletulosta on kannatettavaa, mutta samalla on huomioitava, että jo nykyisen lain mukaan asiakkaan on mahdollista saada tukea kiireellisenä tuen tarpeen tultua ilmi. Palvelutarpeen arvioinnin enimmäismääräajat eivät tarkoita, etteikö palvelutarvetta ole voitu arvioida ja palveluita toteuttaa tätä lyhyemmässä ajassa.

Katsomme, että palvelutarpeen arviointia koskevan sääntelyn väljentäminen muodostaa merkittävän riskin asiakkaan aseman ja oikeuksien toteutumisen sekä palveluiden jatkuvuuden ja sujuvuuden kannalta. Palvelutarpeen arvioinnin pinnallisuus tai sen toteuttamatta jättäminen voi heikentää asiakkaiden pääsyä palveluihin oikea-aikaisesti. Palvelutarpeen arvioinnin viivästyminen tai lykkääntyminen lisää riskiä tilanteiden kriisiytymisestä ja asiakkaiden tilanteita voidaan joutua selvittämään ja ratkaisemaan kiireellisinä.

On varmistettava, että sosiaalihuollossa säilyy jatkossakin riittävä velvoittavuus palvelujen toteutumisesta kohtuullisessa ajassa, jotta asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ja oikeusturva toteutuvat. Esityksessä on vielä täsmennettävä menettelyä tilanteissa, joissa asiakkaan ja ammattilaisen arviot tuen tarpeesta poikkeavat toisistaan.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat periaatteeltaan ja tavoitteiltaan selkeitä ja asiakaslähtöisyyttä vahvistavia, mutta niiden toteutus on liikaa riippuvainen hyvinvointialueen resursseista, ei aina asiakkaan tarpeista tai hänen tilanteestaan. Lisäksi merkittävänä riskinä on alueellisesti epäyhtenäinen lain soveltaminen ja asiakkaiden yhdenvertaisuuden heikkeneminen.

Esityksen mukaan asiakassuunnitelmaa ei enää tarvitsisi tehdä kaikissa tilanteissa, vaan se koskisi vain tilanteita, joissa tuen tarpeet ovat moninaisia, vaativia tai pitkäaikaisia. Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että kaikki asiakassuunnitelman kirjaamista koskeva sääntely siirrettäisiin asiakastietolakiin, ja samalla sääntelyn yksityiskohtaisuutta kevennettäisiin. Asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta asiakassuunnitelman laatimista koskevan sääntelyn väljennys jättää arvioinnissa sosiaalihuollon ammattihenkilölle liikaa tulkinnanvaraa. On olemassa riski, että asiakassuunnitelmien laatimista ohjaavat sosiaalihuollon resurssit, eivät asiakkaiden tilanteet ja tarpeet. Asiakassuunnitelmia ei nykytilanteessakaan (kuten esityksessä tunnistetaan) aina tehdä lain edellyttämässä laajuudessa, mikä on asiakkaan oikeuksien toteutumisen näkökulmasta selkeä puute, ei perustelu väljennä suunnitelmien vähimmäissisältöä.

Asiakassuunnitelmalla on asiakkaan asemaa, oikeuksia ja hänen saamiaan palveluita ajatellen keskeinen asema: se sisältää asiakkaan ja hänen asiassaan keskeisten ammattilaisten kanssa yhteistyössä laaditut tavoitteet, toimenpiteet ja vastuut. Mikäli asiakassuunnitelman roolia kevennetään merkittävästi tai siitä luovutaan joissakin tilanteissa kokonaan, on riskinä, että palveluprosessia ei enää ohjaa yhdessä laadittu kokonaiskuva tilanteesta, ja asiakasprosessin jatkuvuus kärsii. Tämä voi heikentää asiakkaan osallisuutta, sitoutumista sekä palvelujen vaikuttavuutta. Ilman kirjattua asiakassuunnitelmaa asiakkaalla ei ole käytännössä edellytyksiä arvioida, mitä palveluja hänelle on tarkoitus järjestää, millä aikataululla ja millä perustein, tai miten hänen omat näkemyksensä ja toiveensa palveluiden toteuttamisessa on otettu huomioon.

Myös valvonnan, ja sosiaalihuollon ammattilaisten oikeusturvan näkökulmasta asiakassuunnitelmien väljyys tai niiden puuttuminen asettaa haasteita: miten varmistetaan, että asiakkaan tuen tarpeet on asianmukaisesti tunnistettu, jos asiakkaan tilannetta, tarpeita ja toiveita ei ole riittävällä ja lain edellyttämällä tavalla dokumentoitu?

Ehdotuksessa esitetään tarkennettavan omatyöntekijän määräytymistä ja esitetään, että omatyöntekijä pitäisi nimetä vain, jos se on asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamisen kannalta tarpeellista. Ehdotettu sääntely on pääosin kannatettavaa, mikäli se varmistaa säännöllistä ja sosiaalihuollon tukea tarvitseville ja saavilla asiakkaille omatyöntekijän ehdotuksessa tarkoitetulla tavalla.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Voi olla riittävien resurssien varmistamiseksi hyvä, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus on laissa määritelty ja sen toteutumista seurataan myös kansallisesti. Nykyisen lastensuojelulain avohuollon asiakkuuksien ja lastensuojeluilmoitusten käsittelyn siirtyessä osittain sosiaalihuoltolain lapsiperhepalveluiden piiriin, on kuitenkin vaikea arvioida tarkoituksenmukaista enimmäisasiakasmitoitusta. Erityistä tukea tarvitsevien lasten sosiaalityöntekijöillä voi olla asiakkuudessa myös muita, kuin yksinomaan tähän ryhmään kuuluvia lapsia. Hallituksen esitysluonnoksessa ei tuoda esiin tietoa tai arvioita niiden sosiaalihuollon lapsiasiakkaiden palvelujen käytöstä ja lukumäärästä, jotka eivät täytä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen määritelmää.

Mitoitusta arvioitaessa on lisäksi huomioitava, että uudistuksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolia, ensisijaisuutta suhteessa palveluihin, lisätä suoraa ja menetelmällistä asiakastyötä ja mahdollistaa aidosti kohtaava, muutokseen tähtäävä työskentely lasten ja perheiden kanssa.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollon kirjaamisen selkeyttämistä olennaisia tietoja korostavaksi voidaan pitää kannatettavana. Päällekkäistä kirjaamista koskevaa sääntelyä, samoin kuin päällekkäistä kirjaamista, on tarkoituksenmukaista selkeyttää ja vähentää. Esityksessä kuitenkin ristiriitaisesti korostetaan kirjaamisen merkitystä oikeusturvan takeena samaan aikaan, kun kirjaamisvelvoitteita esitetään kevennettäväksi ilman riittävän tarkkarajaisesta kuvausta sitä, mitä kirjaussisältöjä voitaisiin poistaa, tai mitkä sisällöt ovat asiakkaan ja työntekijän oikeuksien näkökulmasta keskeisiä. Esitys vaatii vielä selkeyttämistä muun muassa siitä, mikä on ”oleellista ja riittävää”. Esityksessä ei myöskään tunnisteta dokumentoinnin ja kirjaamisen merkitystä asiakastyön ja kommunikaation menetelmänä ja välineenä.

Esityksessä tunnistetaan tietojärjestelmämuutosten laajuus, mutta vaikutusarviointi painottuu hyvinvointialueisiin. Yksityisten sosiaalipalveluntuottajien kustannus- ja toimeenpanovaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi, vaikka merkittävä osa sosiaalihuollon palveluista tuotetaan yksityisellä sektorilla.

Erityistä huolta aiheuttaa se, että muutoksia toimeenpannaan vaiheessa, jossa myös hyvinvointialueiden omat Kanta-käyttönotot ja toimintamallit ovat vielä osittain keskeneräisiä. Samalla esityksessä todetaan, että uusia asiakirjarakenteita ei välttämättä ole käytettävissä lain voimaantulon hetkellä, vaan kirjaamista voidaan toteuttaa siirtymävaiheessa ”soveltuvilla tavoilla”. Tämä kasvattaa riskiä alueellisesti vaihteleviin käytäntöihin, tulkintaepävarmuuteen ja palveluntuottajien oikeudelliseen epävarmuuteen.

Esityksessä todetaan, että toimeenpanon onnistuminen riippuu koulutuksesta ja toimeenpanon tuesta. Käytännössä hyvinvointialueilla on keskeinen rooli yksityisten palveluntuottajien ohjauksessa, koska juuri alueiden omat käytännöt, kilpailusvaatimukset, asiakasprosessit ja tiedonhallinnan toimintamallit määrittävät pitkälti sitä, miten kirjaamista käytännössä toteutetaan. Tätä vastuuta tulisi kuvata esityksessä nykyistä selkeämmin.

Esityksessä viitataan perustellusti tutkimuskirjallisuuteen ja professionaalisen dokumentaation tarpeeseen. Tämän vuoksi myös uudistuksen käytännön toimivuutta tulisi arvioida järjestelmällisesti sosiaalihuollon arjen näkökulmasta: miten uudet kirjaamisvaatimukset, asiakirjarakenteet ja rakenteisen kirjaamisen käytännöt tosiasiallisesti tukevat asiakastyötä, henkilöstön työskentelyä ja palveluiden sujuvuutta monituottajaympäristössä. Erityisen tärkeää olisi arvioida systemaattisesti, missä määrin järjestelmä tukee käytännön kirjaamisvalmiuksia ja asiakastyötä, ja missä määrin se tuottaa lisää hallinnollista kuormitusta, tulkintaepävarmuutta ja alueellisesti vaihtelevia käytäntöjä.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Esityksessä ehdotetaan korotettavaksi pitkäaikaista ympärivuorokautista palveluasumista ja pitkäaikaista laitoshoidoa koskevia sekä jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittäviä asiakasmaksuja. Toteamme, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilasmaksujärjestelmää ja sen muutoksia sekä maksujen kohdistumista eri väestöryhmiin tulisi tarkastella kokonaisuutena. Nyt esitettyjen maksujen vaikutuksia on vaikea arvioida muusta kokonaisuudesta irrallisina esityksinä.

Esityksen mukaan maksujen määräytymisessä tulee edelleenkin huomioida asiakkaan taloudellinen tilanne ja hänen tulee tarvittaessa saada huojennusta tai vapautusta asiakasmaksuista, kuten voimassa oleva lakikin edellyttää. Katsomme, että asiakasmaksujen huojennuksesta ja maksuista vapautuksesta tiedottamisesta tulisi säätää selkeästi ja velvoittavasti.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Taloudellisten vaikutusten kokonaisarvio jää monilta osin puutteelliseksi ja laskennalliseksi. Arviointi perustuu pitkälti valtakunnallisiin ja laskennallisiin oletuksiin, eikä se riittävästi huomioi alueellisia eroja, palvelutarpeen kehitystä tai eri muutosten yhteisvaikutuksia. Säästöjen toteutuminen riippuu paljon hyvinvointialueiden tulevista ratkaisuista, käytännöistä, resursseista ja valtakunnallisen ohjauksen onnistumisesta.

Erityisiä puutteita palveluiden toissijaisuudesta johtuviin epäsuorien ja pitkän aikavälin vaikutusten arviointiin. Palvelujen saavutettavuuden heikkenemisen vaikutuksia myöhempään, mahdollisesti kalliimpien palvelujen käyttöön ei ole riittävästi tarkasteltu.

Toimeenpanokustannuksia, kuten tietojärjestelmämuutoksia, sosiaalihuollon asiantuntijoiden koulutustarpeita, valtakunnallisen ohjauksen tarpeita ja toimintatapojen uudistamiseen liittyviä tarpeita ei ole arvioitu kattavasti.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esitysluonnos ei anna riittävää kuvaa lakiehdotuksen muista tai yhteisvaikutuksista. Vaikutusten arviointi jää hajanaiseksi ja epämääräiseksi. Tiedostamme, että luotettavan kokonaiskuvan muodostaminen nykytilanteesta ja esityksen mahdollisista vaikutuksista on haastavaa tilanteessa, jossa palvelujärjestelmään ja sosiaalihuollon eri asiakasryhmien etuuksiin on tehty ja suunnitellaan tehtäväksi merkittäviä muutoksia. Kumuloituvia yhteisvaikutuksia, erityisesti lapsivaikutuksia, olisi kuitenkin hyvä vielä tarkentaa suhteessa ehdotettuihin muutoksiin, ja samalla täsmällisesti tunnistaa keinot vastata näihin riskeihin.

Erityisen ongelmallista on, että sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön ensisijaisuuden vaikutuksia suhteessa muihin sosiaalipalveluihin ei ole arvioitu. Esitys sisältää oletuksen, että palvelujen käyttö vähenee, ilman tarkennusta mihin palveluihin muutos kohdistuisi. Vaikutuksia ei ole edes yritetty arvioida asiakkaan oikeuksien, sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön vaatimusten kasvun, palveluntuottajien tai palvelutarpeiden kasvun näkökulmasta.

Lindeberg Laura
Hyvinvointiala HALI ry